

УДК 332.1

О. С. Стариковааспірантка кафедри «Туризм та готельне господарство»
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля, Луганськ, Україна
StarikovaO.85@mail.ru

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Анотація. Соціально-економічний розвиток країни здебільшого залежить від ефективності використання ресурсного потенціалу в регіонах, що потребує розробки методики її якісної оцінки для подолання кризових явищ та визначення перспективних напрямів розвитку регіону. З огляду на це автором запропоновано застосування комплексної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу для якісного управління регіоном.

Ключові слова: регіон, методика оцінки, ефективність, ресурсний потенціал.

О. С. Стариковааспірантка кафедри «Туризм и гостиничное хозяйство» Восточноукраинского
национального университета имени Владимира Даля, Луганск, Украина

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

Аннотация. Социально-экономическое развитие страны в значительной мере зависит от эффективности использования ресурсного потенциала в регионах, что требует определения методики ее качественной оценки для преодоления кризисных явлений и определения перспективных направлений развития региона. Учитывая это, автор предлагает применять комплексную оценку эффективности использования ресурсного потенциала для качественного управления регионом.

Ключевые слова: регион, методика оценки, эффективность, ресурсный потенциал.

Olha S. Starikova

Ph.D. Student, Eastern Ukrainian National University named by Volodymyr Dal, Lugansk, Ukraine

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE EFFICIENCY OF THE REGION'S RESOURCE POTENTIAL

Abstract. Social and economic development of the country mostly depends on the efficiency of resource potential in the region that is why the article reflects the necessity to define methods of qualitative assessment to overcome the crisis and identify promising areas of the region. The author proposes the model of the comprehensive evaluation of resource potential for quality regional control.

Key words: region; method of evaluation; efficiency; resource potential.

JEL classification: R10, R13, Q20, Q30

Постановка проблеми. Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах сучасних трансформаційних процесів потребує якісної оцінки, і передусім на рівні регіонів, що має прямий вплив на соціально-економічний розвиток країни у цілому. Для оцінки ефективності ресурсного потенціалу регіону слід розробити та впровадити методичний підхід (або сукупність підходів), що дозволить детально проаналізувати й визначити наявні можливості, передбачити ризики і спрогнозувати перспективні напрями використання та збереження ресурсів на певній території.

До того ж варто зауважити, що загальна статистична інформація про стан ресурсного потенціалу регіонів має розбалансований характер, а аналіз його складових не відбиває всіх взаємозв'язків і залежностей один від одного, що впливає на рівень управління соціально-економічним розвитком регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатьма вченими досліджуються методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу, але їх думки переважно мають узагальнений характер, стосуються лише головних елементів ресурсного потенціалу. При цьому не береться до уваги відсутність кількісного виміру деяких складових, що ускладнює процес оцінки. Наприклад, Бенар І. (Benar I.) та Ж. Коллі (G. Colli) вважають, що оцінка ресурсного потенціалу полягає у розстановці пріоритетів шляхом зіставлення витрат і результатів використання ресурсів регіону [1, с. 114]. Кіндзерський Ю. В., Самаруха В. І., Таксир К. І. дотримуються погляду, що оцінка ресурсного потенціалу включає систему порівняльного аналізу абсолютних показників реального та фінансового секторів та аналізу потенціалу регіону [2, с. 79; 7, с. 20]. Ко-

лесникова Н. А. використовує індексний метод вартості складових ресурсного потенціалу регіону, який являє собою відношення поточних (прогнозних) вартісних характеристик об'єкта до базових аналогів-ресурсів [4, с. 175]. Тищенко А. Н., Кизим Н. А., Макаренко Т. Д. до інструментарію оцінки ресурсного потенціалу регіону відносять аналіз показників та індикаторів процесу реалізації ресурсного потенціалу [6, с. 98; 8, с. 75].

Як бачимо, запропоновані вченими оцінки ресурсного потенціалу фактично ігнорують зв'язок між наявністю окремих видів ресурсів і станом економіки регіону, не розкривають унікальності певного виду ресурсного потенціалу для регіону, не враховують усіх факторів впливу на стан та зміни ресурсного потенціалу регіону.

Отже, розробка єдиної методологічної системи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу регіону потребує належного наукового обґрунтування, що підтверджує актуальність подальшого дослідження.

Наведені висновки дозволяють запропонувати інші підходи до оцінки ресурсного потенціалу регіону, сутність яких полягає, з одного боку, в тому, щоб, визначивши значущість кожного виду ресурсу в ресурсному потенціалі, виявити і «проблемні зони», які вимагають коригуючих зусиль, а з другого боку, оцінити весь обсяг основних ресурсів, що забезпечують життєздатність економічної системи, за допомогою інтегрального показника. Наявні інтегральні оцінки базуються на розрахунку великої кількості показників, що автоматично викликає похибки в розрахунках і ставить під сумнів достовірність оцінки. При цьому досліджуваний показник повинен давати уявлення про ресурсний потенціал з точки зору його ефективності (або неефективності) для виведення

регіону із депресивного стану, орієнтуючись на власні ресурсні можливості.

У цілому здійснення подібної оцінки зумовлюється необхідністю:

- точного обліку реальних витрат та вигод за проектами від використання ресурсного потенціалу певного регіону і прийняття рішень щодо їх реалізації, важливістю обліку всіх наслідків та впливу кожного рішення і проекту на соціально-економічний розвиток регіону;
- корекції бюджетів регіонів з огляду на «амортизацію» ресурсних потенціалів;
- здійснення адекватного цінового регулювання для стимулювання раціонального й ефективного використання ресурсного потенціалу [5, с. 26].

Мета статті – визначення методичного підходу для більш досконалої оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу з метою оптимального соціально-економічного розвитку регіону.

Основні результати дослідження. Економічні та соціальні процеси, що відбуваються в регіоні, можна оцінювати за трьома типами порівнянь:

- історичним (сучасний і минулий стан регіону);
- синхронним (сучасний стан регіонів та країни);
- прогностичним (сьогодення і ймовірно майбутнє).

Такі порівняння є дуже важливими, але вони недостатні для всебічного аналізу регіонального розвитку. Аналізуючи ресурсний потенціал регіону, слід розрізняти:

- аналітичні показники економічного потенціалу регіону;
- показники рівня соціально-економічного розвитку регіону [9, с. 57].

До показників економічного потенціалу належать: кількість населення, трудові ресурси, обсяги валового внутрішнього продукту (ВВП), національного доходу (НД), основного капіталу та ін. На відміну від економічного потенціалу рівень соціально-економічного розвитку регіону можна визначити за такими показниками, як обсяги виробництва і споживання ВВП, НД, матеріальних благ та послуг на душу населення, рівень продуктивності праці. Соціально-економічний розвиток регіону характеризує якісний стан суспільного виробництва, природних і людських ресурсів.

На особливу увагу заслуговує аналіз ресурсного потенціалу регіону, який може здійснюватися за допомогою визначення загального рівня економічного розвитку, а також за компонентною оцінкою окремих складових потенціалу і ступенем їх використання.

Подібний аналіз дає уявлення про такі характеристики, як місткість розміщення ресурсів і виробництва, ефективність ресурсних обмежень, сприйнятливості регіону до інновацій. Аналіз також дозволяє оцінити ступінь використання наявних ресурсів, або потенціалу (розуміється рівень фактичного застосування потенціальних можливостей регіону), інерції економічного зростання й соціально-економічних параметрів.

Сукупність методів оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу регіону можна об'єднати у п'ять груп:

- 1) оцінювання послідовності дій чи заходів розробки, реалізації та упровадження стратегій ефективного відтворення ресурсного потенціалу регіону завдяки визначенню абсолютного значення потенціалу;
- 2) оцінювання ефективності реалізації ресурсного потенціалу в регіоні за допомогою коефіцієнтного методу;
- 3) оцінювання довготермінових ефектів стратегії використання ресурсного потенціалу через моделювання можливих результатів;
- 4) попереднє оцінювання операційної стратегії на предмет взаємодії окремих складових ресурсного потенціалу і достатності ресурсів у регіоні;
- 5) оцінювання експертами ситуацій вдалого/невдалого досвіду використання ресурсного потенціалу.

Як було зазначено вище, для оцінки ступеня використання ресурсного потенціалу застосовують методи як статистичного, так і експертного характеру, що дозволяють здійснити оцінювання без визначення абсолютного зна-

чення потенціалу. Зазначені методи використовуються досить широко, бо іноді тільки таким чином можна оцінити ступінь реалізації потенціалу регіону.

Аналіз методик оцінки ресурсного потенціалу регіону показує, що рівень потенційних можливостей регіональної економіки найбільш адекватно відображають ті методики, які виконані на основі розрахунку інтегрального показника ресурсного потенціалу.

Оскільки ресурсний потенціал регіону має досить складну структуру, представлену якісно різнорідними складовими, декотрі з яких неможливо кількісно оцінити, тому слід чітко визначити науковий підхід, що дозволить найкращим чином проаналізувати тенденції кількісних та якісних змін ресурсного потенціалу. Ресурси економічного розвитку регіону через свою високу динамічність вимагають постійної оцінки. Динамічність, своєю чергою, обумовлена розвитком різних форм власності, виникненням альтернативних джерел інвестування, зміною структурної політики тощо. Таким чином, слід визнати необхідним обґрунтування підходів до вирішення проблем оцінки ефективного використання ресурсного потенціалу регіону з урахуванням трансформацій, що відбуваються, із застосуванням економіко-математичних моделей оцінювання.

Певні складові ресурсного потенціалу мають математично визначену оцінку. Подібні оцінки застосовуються до всіх ресурсів, які є обчислюваними, а також до результатів господарської діяльності. Тому для результативності досліджуваного методу потрібно:

- створити адекватний комплекс математичних та вербальних оцінок, які охоплюватимуть увесь спектр складових та їхніх факторів; при цьому вербальні оцінки мають базуватися на чисельних вимірниках;
- застосовувати обраний комплекс оцінок до об'єкта оцінки;
- паралельно визначити ступінь освоєння потенціалу регіону з метою вироблення подальших управлінських рішень на рівні регіону [2, с. 247].

Ураховуючи необхідність оперування показниками якісного і кількісного характеру, для узагальнення критеріїв й оцінки регіонального ресурсного потенціалу та його складових пропонуємо взяти за основу теорію нечітких множин і логічних висновків.

Використання в цілях дослідження елементів теорії нечітких множин припускає застосування способів прийняття рішень, що ґрунтуються на нечіткій реляційній моделі подання знань. Це дозволяє звести процес прийняття рішень до вибору найкращої серед альтернатив, а відтак проводити їх ранжування за узагальненим критерієм.

Після виявлення реального стану ресурсного потенціалу доцільно використовувати експертні методики для оцінки ризиків. А кінцевим результатом є зведення низки отриманих окремих показників до єдиного інтегрального показника, який, враховуючи всі фактори впливу, визначає ефективність використання ресурсного потенціалу регіону.

Застосування запропонованої оцінки дозволяє виявити ті фактори, що мають найбільше значення для регіону, й ті, які заслуговують на меншу увагу. До основних факторів розвитку регіону слід віднести:

- ринкову кон'юнктуру (поточний стан економіки, діловий клімат, перспективи зростання регіону);
- інституціональні ринки (наявність інфраструктури для розвитку бізнесу);
- транспортно-географічне положення;
- трудові ресурси (віковий склад, безробіття, якість трудових ресурсів, їх кваліфікація й професіоналізм);
- науково-технічний потенціал території;
- фінансово-економічні фактори (умови для інвестицій, баланс прибутків і видатків, рівень рентабельності суб'єктів господарювання) [7, с. 112].

Завдяки вдосконаленому методичному підходу до всебічної оцінки ресурсного потенціалу регіону можна визначити не тільки ефективність його (потенціалу) викорис-

тання, а й надати регіональним органам влади реальні важелі впливу на соціально-економічні процеси розвитку територій різного рівня через запобігання та вчасне подолання кризових явищ з метою підвищення конкурентоспроможності регіону і задоволення потреб населення.

Застосування запропонованої методики оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу потребуватиме певної регіональної трансформації, що має забезпечити:

- покращення екологічної ситуації, стану здоров'я населення, створення сприятливого середовища життєдіяльності тощо;
- зростання економічних показників регіону, надходжень платежів до місцевих бюджетів;
- зміцнення інституцій громадянського суспільства та органів самоорганізації населення;
- підвищення якості надання освітніх, оздоровчих, соціальних послуг;
- поживлення економічного розвитку, збільшення заробітної платні;
- зменшення кількості незайнятих осіб;
- створення умов для подолання корупції тощо.

Беручи до уваги фактори розвитку регіону, можна визначити напрями та результати оцінки ресурсного потенціалу залежно від різних форм управління регіоном (табл.).

Таблиця	
Напрями та результати оцінки ресурсного потенціалу регіону за формами управління регіоном	
Напрямок оцінки	Результати оцінки ресурсного потенціалу регіону
Загальне (стратегічне) управління регіоном	Економічний ефект від діяльності; темпи росту обсягу виробництва, товарообігу, наданих послуг; структура і розподіл видів діяльності в регіоні; радикальність нововведень та ефект від них; оптимальність обраної стратегії управління; рівень техніко-технологічного розвитку; результативність програмно-цільового управління
Оперативне управління регіоном	Координованість цілей діяльності між різними гілками влади; застосовані механізми управління; творчий потенціал керівництва і спеціалістів; впроваджена система відповідальності; налагоджений зворотний зв'язок із громадою
Прогресивний науково-технічний розвиток регіону	Наявність власної концепції науково-технічного розвитку; кількісні та якісні показники діяльності науково-технічних установ; фінансування і матеріально-технічна база наукових та освітніх установ; структура наукових робіт, їх впровадження; розвиток технологій; реконструкція і нове будівництво, проектування житлового та промислового будівництва
Соціально-економічний розвиток регіону	Виробнича складова розвитку: показники ефективності у цілому по регіону та за окремими видами діяльності, відомості про містоутворюючі виробництва та їх розвиток, показники споживання, експорту й імпорту; соціальна складова розвитку; екологічна складова розвитку та ін.
Імідж регіону та його конкурентоспроможність	Структура інвестицій; маркетингові дослідження ринків; розвиток комунікацій; культурна цінність окремих пам'яток та об'єктів; показники розвитку туризму; рейтингові показники розвитку регіону

Джерело: [5, с. 215-217; 7, с. 87]

Отже, оцінка ефективності виростання ресурсного потенціалу регіону в сучасних умовах є одним із найважливіших критеріїв рівня розвиненості економіки, реальних можливостей росту добробуту суспільства й механізму стратегічного керування розвитком складних моделей ринкових відносин регіону.

Висновки. Запропонована методика оцінки ресурсного потенціалу регіону із застосуванням теорії нечіткої мно-

жини, експертних оцінок і інтегральних показників дозволить визначити ступінь ресурсної забезпеченості регіону та ефективність використання ресурсного потенціалу, підвищити рівень управління ним з метою більш якісної реалізації стратегій соціально-економічного розвитку регіону.

Література

1. Бенар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология / И. Бенар, Ж. К. Колли; пер. с франц. – М.: Международные отношения, 1994. – Т. 1.
2. Григорьев С. И. Основы современной региологии: монография / С. И. Григорьев, Ю. Е. Растов. – М.: Луч, 2002. – 356 с.
3. Киндзерский Ю. В. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інформаційних трансформацій / Ю. В. Киндзерський. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.
4. Колесникова Н. А. Финансовый и имущественный потенциал региона: опыт регионального менеджмента / Н. А. Колесникова. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 254 с.
5. Коломійчук С. В. Соціально-економічний розвиток адміністративного району в умовах перехідної економіки (підходи до вивчення, стратегія розвитку) / С. В. Коломійчук. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 440 с.
6. Макаренко Т. Д. Методические подходы к оценке ресурсного потенциала региона / Т. Д. Макаренко, Л. Б. Ковальчук. – Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2005. – 256 с.
7. Самаруха В. И. Программа социально-экономического развития Иркутской области до 2005 года: монография / В. И. Самаруха, К. И. Таксир. – Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2002. – 200 с.

8. Тищенко А. Н. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: монография / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, А. И. Кубах, Е. В. Давыскиба. – Х.: ИНЖЭК, 2005. – 176 с.
9. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: монографія / О. С. Федонін, І. М. Реліна, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.

Стаття надійшла до друку 8.01.2013

References

1. Benar, I. (1994). *Explanatory economic and financial dictionary*. Moscow: International Relations, 1994, T. 1 (in Rus.).
2. Grigorieva, S. (2002). *Fundamentals of Modern regionology*. Moscow: Luch, 2002. 356 p. (in Rus.).
3. Kindzersky, Yu. (2007). *Industrial potential of Ukraine: problems and prospects of structural-informational transformations*. Kiev: Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine, 2007. 408 p. (in Ukr.).
4. Kolesnikova, N. (2007). *Financial capacity of a region: an experience of regional management*. Moscow: *Finance and Statistics*, 2007. 254 p. (in Rus.).
5. Kolomyichuk, S. (2001). *Socio-economic development of the administrative district in transition economies (approaches to study, development strategy)*. Ternopil: Ukrmedknyha, 2001. 440 p. (in Ukr.).
6. Makarenko, T. (2005). *Methodological approaches to assessing of region's potential*. Irkutsk: BHUP, 2005. 256 p. (in Rus.).
7. Samaruha, V. (2002). *Program of socio-economic development for Irkutsk region till 2005*. Irkutsk: BHUEP, 2002. 200 p. (in Rus.).
8. Tyshchenko, A. (2005). *The economic potential of region: analysis, evaluation, diagnosis*. Kharkov, 2005. 176 p. (in Rus.).
9. Fedonin, A. (2004). *Potential of enterprise: Formation and Evaluation*. Kiev: KNEU, 2004. 316 p. (in Ukr.).

Received 08.01.2013

ІНТЕРНЕТ-ХОЛДИНГ ІНСТИТУТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

5 6 в е б - р е с у р с і в

www.SOSKIN.info